ՍՅՈՒՆԻՔԻ ՄԱՐԶ
SYUNIK MARZ

Մարզկենտրոնը՝	***Marz centre***
ք. Կապան	Kapan town
Տարածաշրջանները՝	***Territoires***
Կապան	Kapan
Գորիս	Goris
Սիսիան	Sisian
Մեղրի	Meghri
Քաղաքները՝	***Towns***
Կապան	Kapan
Գորիս	Goris
Սիսիան	Sisian
Քաջարան	Qajaran
Մեղրի	Meghri
Ագարակ	Agarak
Դաստակերտ	Dastakert

Տարածքը Territory	4 506 քառ. կմ/ sq. km
Հայաստանի Հանրապետության տարածքում մարզի տարածքի տեսակարար կշիռը, % Territory share of the marz in the territory of the Republic of Armenia, %	15.2
Համայնքներ, 2022թ. տարեսկզբի դրությամբ Communities, as of the beginning of 2022	8
Քաղաքներ Towns	7
Գյուղեր Villages	132
Բնակչության թվաքանակը 2022թ. տարեսկզբի դրությամբ Population number as of the beginning of 2022	134.7 հազ. մարդ/ ths. person
այդ թվում՝ *including:*	
քաղաքային urban	90.7 հազ. մարդ/ ths. person
գյուղական rural	44.0 հազ. մարդ/ ths. person
ՀՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում մարզի բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը 2021թ.,% Share of marz population in the total population of the RA 2021, %	4.6
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը 2021 թ.,% Share of urban population size 2021, %	67.3
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր Agricultural land	306 207.8 հա/ ha
այդ թվում՝ վարելահողեր including: arable land	43 965.3 հա/ ha

Սյունիքի մարզը գտնվում է Հայաստանի Հանրապետության տարածքի հարավում: Մարզը հյուսիսից սահմանակից է Վայոց ձորի մարզին, հարավից՝ պետական սահմանով սահմանակից է Իրանին , արևմուտքից և արևելքից Ադրբեջանին:

Սյունիքի մարզը զբաղեցնում է Զանգեզուր բնաշխարհի տարածքը, որը ներառում է Որոտան, Ողջի գետերի վերին ու միջին հոսանքների ավազանը և Զանգեզուրի՝ Մեծ Կովկասից հետո Հարավային Կովկասում ամենաբարձր լեռնաշղթայի, արևելյան լանջերը: Մարզի ամենաբարձր լեռնագագաթը Կապուտջուղն է (3 906 մ), իսկ ամենացածր վայրը՝ Մեղրու կիրճը (Արաքսի հովիտ 380մ):

Ծովի մակերևույթից 3 250 մ բարձրության վրա՝ Կապույտ լճից սկիզբ է առնում Մեղրի գետը, իսկ Կապուտջուղ լեռան հալոցքաջրերից՝ Կապուտջուղ գետը, որի հետ Քաջարանց գետի միահյուսումից կազմավորվում է Ողջի գետը:

Կապան քաղաքից հարավ-արևելք՝ Ծավ գետի հովտում է գտնվում «Սոսու պուրակ» պետական արգելավայրը, որն իր մեջ ներառում է Կովկասում ամենախոշոր արևելյան բնական սոսիների ռելիկտային պուրակը: Պուրակի որոշ ծառերի տարիքն անցնում է մի քանի հարյուր տարուց: Որոշ ծառերի բների տրամագիծը հասնում է 3 մ-ի, իսկ բարձրությունը՝30-35 մ-ի: Այն սահմանակից է նեղ կիրճերով, թավուտ անտառներով «Շիկահող» պետական արգելոց տեղամասին, Խուստուփ լեռան հարավ-արևելյան և Մեղրու լեռնաշղթայի հյուսիս-արևելյան լանջերին, Ծավ և Շիկահող գետերի վերին ավազաններում, 700 - 2 800 մ բարձրություններում, զբաղեցնելով 12 137 հա: Ունի հազվագյուտ բնություն, թավուտ անտառներ, նեղ կիրճեր, հարուստ կենդանական աշխարհ, տարածքում կան պատմամշակութային հուշարձաններ:

«Խուստուփ» պետական արգելավայրը զբաղեցնում է 6 946.7 հա և ընդգրկում է Մեղրու լեռնաշղթայի հարավ-արևմտյան ճյուղավորության Խուստուփ լեռնազանգվածի բարձր լեռնային հատվածը: Այն ապահովում է Խուստուփ լեռնազանգվածի անտառային գոտու վերին հատվածի, մարգագետնատափաստանային և մարգագետնային բնական էկոհամակարգերի զարգացման բնականոն ընթացքը, լանդշաֆտային ու կենսաբանական բազմազանության, բնության հուշարձանների, բնության ժառանգության պահպանության, ինչպես նաև բնական պաշարների կայուն օգտագործումը:

«Արևիք» ազգային պարկ տեղամասի տարածքում առկա է լանդշաֆտային գոտիների գրեթե ողջ համակարգը՝ սկսած ցածր և միջին լեռնային կիսաանապատներից մինչև բարձր լեռնային տափաստաններն ու Մեղրի գետի վերին հոսանքների

Syunik marz of the Republic of Armenia is situated in the south of the Republic of Armenia. In the North the marz borders with Vayots Dzor marz, in the South it borders with Iran, from the West and from the East to Azerbaijan.

Syunik marz of the Republic of Armenia lays on the Zangezur nature area, which includes the basin of upper and average flows of he Vorotan, Voghch rivers and the eastern slopes of the Zangezur, which is the highest after the South Caucasus in the Caucasus mountain range. The highest mountain of the marz is the Kaputjugh (3 906 m), and the lowest place is the canyon of Meghri (Arax valley-380 m).

Meghri river starts from the Blue Lake 3 250 meters above sea level, and Kaputjugh river starts from Kaputjugh mountain's melting water, with which the Voghji River is formed from the interconnection of the river Kajarants.

In the south-east of the city of Kapan, on the Tsav River, the Sosue Park sanctuary is located, which includes the largest natural orchids in the Caucasus. The age of some trees at this unique park is over houdred years reaching a diametr of 3 m, and the height of 30-35 m. It is bordered by narrow lakes, in the "Shikahogh" state reserve section, to the South-East of Mount Khustup and to the North of the Meghri mountain range. In the upper basin of Tsav and Shikahogh Rivers, with a height of 700-2 800 m, occupying 12 137 hectares. It has a rare nature, dark forests, narrow gorges, rich animal life, and there are historical and cultural monuments in the area.

"The Khustup" State Reserve occupies 6 946.7 hectares and covers the high mountainous part of the Khustup mountain range in the southwestern Meghri mountain range. It provides the development of the upper part of the Khustup mountain massif forest zone, the development of the meadow-steppe and marine natural ecosystems, the landscape and biodiversity, the nature monuments, the conservation of natural environment, and the sustainable use of natural resources.

In the territory of the "Areviq" National Park, almost all the landscape zones are available, ranging from low and medium mountainous semi-deserts to highland plains and landslide-type landscapes of the upper currents of the Meghri River. The area is about 30 354 hectares. Special

մերձալպյան տիպի լանդշաֆտը: Տարածքը կազմում է շուրջ 30 354 հա: Հատուկ ուշադրության առարկա են վայրի բնության հազվագյուտ և ոչնչացող տեսակները: Այստեղ հայտնաբերվել է Հայաստանի Կարմիր գրքում գրանցված զոլավոր բորենի:

«Բողաքար» պետական արգելավայր տեղամասը գտնվում է Զանգեզուրի լեռնաշղթայի հարավային լանջերին՝ 1 400-2 100 մ բարձրություններում: Ստեղծվել է բուսական ու կենդանական աշխարհի էնդեմիկ և հազվագյուտ տեսակների պահպանության նպատակով:

«Զանգեզուր» պետական արգելավայրը զբաղեցնում է Զանգեզուրի լեռնաշղթայի Ողջի և Գեղի գետավազաններն ու Բարգուշատի լեռնաշղթայի հարավային լանջերը և սահմանակցում է Մեղրու լեռնաշղթային՝ արևելքում:

«Զանգեզուր» կենսոլորտային համալիր ՊՈԱԿ-ի մասնաճյուղերի և շրջակայքի հարուստ բնապատմական ժառանգությունը հնարավորություն է տալիս կազմակերպել զբոսաշրջության տարատեսակ ձևեր (էկոտուրիզմ, պատմամշակութային և գիտաճանաչողական), համակցված տուրեր և արշավներ:

Ողջի գետի աջ ափին, անտառում է գտնվում Վահանավանքը (X դար)՝պատմական Սյունիքի հոգևոր և մշակութային կենտրոններից մեկը, իսկ 25 կմ հեռավորության վրա՝ նեղ կիրճերով, թավուտ անտառներով «Շիկահող» պետական արգելոցը:

Մարզի ամենագրավիչ վայրերից մեկը, հայկական միջնադարյան ճարտարապետության հուշարձան Տաթևի վանական համալիրն է (IX դար), որտեղ 1390-1435թթ. գործել է Տաթևի նշանավոր համալսարանը:

2010թ. շահագործման է հանձնվել 5.7 կմ երկարությամբ աշխարհի ամենաերկար «Տաթևեր» ճոպանուղին (առավելագույն բարձրությունը 380 մ), որն անցնում է Որոտան գետի կիրճով, ձգվում սարերի վրայով և Հալիձոր գյուղից հասնում Տաթևի վանական համալիր:

Որոտանի կիրճում են գտնվում Տաթևի ՀԷԿ-ը՝ Որոտանի ՀԷԿ-երի համակարգի առաջնեկը և Շամբի ջրամբարը, որտեղից 18 կմ երկարությամբ թունելով ջուրը հասնում է Տաթևի ՀԷԿ-ի տուրբիններին:

2012թ. գործարկվել է Հին Խնձորեսկի ձորափը (Ղանդունց նովն ու Ներքին թաղը) իրար միացնող իր տեսակի ու չափի մեջ եզակի կախովի կամուրջը: Կամուրջը հսկա ձորի մի ափից մյուսը ձգվում է ավելի քան 160 մետր: Բարձրությունն ամենախոր տեղում 63 մ է: Կամրջի բանուկ զանգվածը կախված է ամուր ու ձիգ ճոպաններից (կախովի կամուրջ), այդ պատճառով էլ քայլելիս կամուրջը ճոճվում է,այդ իսկ պատճառով

attention is paid to rare and endangered species of wildlife. It has been discovered here in the Red Book of Armenia.

The area of "Boghakar" State Reserve is located in the southern zone of the Zangezur Range, at the altitudes of 1 400 - 2 100 meters. It has been created to preserve the endemic and rare species of wild and wildlife.

“Zangezour” State Reserve occupies the Voghji and Geghi River basins of the Zangezur Range and the slopes of the Bargushat mountain range and borders the Meghri Mountain in the east.

"Zangezur" biosphere complex branches and the rich natural heritage of the surrounding area provide opportunity to organise a variety of forms of tourism (eco-tourism, historical-cultural and scientific-cognitive), combined tours and hiking.

Vahanavan (X century) is one of the spiritual and cultural centers of historical Syunik in the forest and on the shore of the “Shikahogh” state reserve with narrow gorges, 25 km away.

One of the most attractive places in the region, the monument of Armenian medieval architecture is Tatev Monastery complex (IX century), where 1390-1435 has been working at the famous University of Tatev.

In 2010 the longest ropeway of the world “Tatever” was put into operation (maximum height 380 m length 5.7km) which passes through Vorotan river canyon, streches over mountains and reaches from Halidzor village to Tatev monastery complex.

Tatev hydro-electric station, i.e. the firstling of Vorotan hydro-electric stations cascade and Shamb reservoir are situated in the Vorotan pass, from where a water by tunnel with a length of 18 km reaches to turbines of Tatev hydro-electric station.

In 2012 was launched the unique of its type and size suspended bridge, which connects two sides of the Old Xndzoresk (Ghandunc nov and Nerkin tagh). The bridge stretches more than 160 meters from one side of the huge valley to another. The high is 63m from the deepest place. The mass of the bridge depends on strong and tatut ropes (suspension bridge) that is why the bridge is swinging when you walk in it, and for this reason people call it “Swinging

ժողովուրդն այն անվանել է «Ճոճվող կամուրջ»:

bridge".

Սիսիան քաղաքից 6 կմ հեռավորության վրա է գտնվում Շաքիի ջրվեժը՝ Փոքր Կովկասի լեռների ամենախոշոր ջրվեժը (բարձրությունը 18 մ):

Shaki waterfall, the biggest waterfall (18 m) of Small Caucasus mountains is situated in 6 km distance from Sisian town.

Մարզի պատմամշակութային հուշարձանների մեջ հայտնիներից են «Զորաց քարեր» հուշարձանախումբը, Բաղաբերդի, Հալիձորի, Որոտնաբերդի ամրոցները, Տաթևի, Որոտնա, Բղենու վանքերը, Վահանավանքի և Երիցվանքի վանական համալիրները, Աղիտուի դամբարանային հուշարձանը, Սիսիանի նեոլիթի ժամանակաշրջանի դամբարանաբլուրը, Մեղրի քաղաքի փոքր թաղի եկեղեցին և քաղաքի պաշտպանական նշանակության աշտարակները:

Among the cultural and historical monuments of the marz most famous are the group of monuments of "Zorac qarer", the castles of Baghaberd, Halidzor, Vorotnaberd, the monasteries of Tatev, Vorotna, Bgheni, the monastic complexes of Vahanavank and Ericavank, the mausoleum monument of Aghitu, the mausoleum hill of Sisian since the neolit era, the little church of Meghri and the efensive towers of the city.

Սիսիան քաղաքից 3.2 կմ դեպի հյուսիս գտնվում է «Զորաց քարեր» հուշարձանախումբը, որը հայտնի է նաև Քարահունջ անունով: Այն մեգալիթյան դարաշրջանի (Ք.ա. II հազարամյակ) ծնունդ է: «Զորաց քարեր»-ը հանդիսանում են աշխարհում հայտնի հնագույն մեգալիթիկ համալիրներից և աստղադիտարաններից մեկը, հնդեվրոպական քաղաքակրթության քարեդարան վկայարան, որի գաղտնիքները դեռևս բացահայտված չեն գիտության կողմից:

"Zorac qarer" group of monuments is situated 3.2 km north from Sisian city. It is also called Qarahundj and it's a creation of megalitic era (BC II millennium). ,,Zorac qarer" is one of the famous ancient megalitic complexes and observatories, it is a stone-aged cestificate of Indo-European civilization, whose mysteries aren't revealed by the science yet.

«Զորաց քարեր»-ը հաճախ անվանում են «հայկական Սթոունհենջ»՝ նկատի ունենալով, որ ուսումնասիրողների կարծիքով այստեղ ևս առկա է մեգալիթիկ աստղադիտարան:

"Zorac qarer" is often called ,,Armenian Stonehenge" considering that there is a megalitic obseravatory there in researcher's opinion.

Սյունիքի մարզը, գրավելով ռազմավարական և աշխարհաքաղաքական նշանակության կարևոր դիրք, ունենալով բնահումքային հարուստ պաշարներ, արտադրական մեծ ներուժ և հանդիսանալով հանրապետության ամենախոշոր վարչական ու տնտեսական մարզերից մեկը, միաժամանակ մնում է համեմատաբար քիչ բնակեցված և տնտեսապես թույլ յուրացված, ինչը մասամբ պայմանավորված է մայրաքաղաքից ունեցած մեծ հեռավորությամբ և տրանսպորտային հաղորդակցության այլընտրանքային միջոցների բացակայությամբ:

Syunik marz occupying strategic and geographic-political important position, having rich resources of natural raw materials, industrial big capacity and being one of the biggest administrative and economic regions of the republic, at the same time is remained as a one of not enough inhabited and economically developed marzes, which is connected with a big distance from the capital and lack of alternative modes of transport communication.

Օգտակար հանածոներով ամենահարուստ մարզն է: Դրանցից կարևորագույններն են՝ գունավոր (պղինձ, մոլիբդեն, ցինկ և այլ գունավոր) և թանկարժեք (ոսկի, արծաթ) մետաղների հանքաքարերը, ինչպես նաև ոչ մետաղային օգտակար հանածոների մի ամբողջ շարք (շինարարական և երեսապատման քարեր, բազալտային հումք, կրաքարի և այրվող թերթաքարերի, մարմարի, գրանիտի, պերլիտի և դիատոմիտների պաշարներ):

It is the richest marz of the republic with useful minerals. The most important of them are non-ferrous metals (copper, molybdenum, zinc and others non-ferrous) and precious metals (gold, silver) and also non-metal useful minerals (construction and decorative stones, basalt raw materials, limestone and burnt shale marble and granite resources).

Մարզի տնտեսության ընդհանուր ծավալում գերակշռողը արդյունաբերության և գյուղատնտեսության ոլորտներն են:

The most developed branches of economy are industry and agriculture.

2021թ.-ին մարզի տնտեսության հիմնական ոլորտների տեսակարար կշիռները ՀՀ տնտեսության համապատասխան ոլորտների ընդհանուր ծավալում կազմել են.

- արդյունաբերություն 22.2 %,
- գյուղատնտեսություն 6.4 %,
- շինարարություն 9.9 %,
- մանրածախ առևտուր 2.1 %,
- ծառայություններ 1.4 %:

Մարզի արդյունաբերության հիմնական ճյուղը հանքարդյունաբերությունն է, սննդամթերքի և էլեկտրաէներգիայի արտադրությունը: Մարզում արտադրվող էլեկտրաէներգիայի գերակշիռ մասը բաժին է ընկնում Որոտանի ՀԷԿ-ի կասկադին:

Գյուղատնտեսությունը հիմնականում մասնագիտացած է բուսաբուծության (մասնավորապես՝ հացահատիկային մշակաբույսերի և կարտոֆիլի արտադրություն) և անասնաբուծության (մասնավորապես՝ խոշոր և մանր եղջերավոր կենդանիների բուծում) մեջ:

Բեռնաուղևորափոխադրումները մարզում իրականացվում են ավտոմոբիլային և էլեկտրատրանսպորտով (ճոպանուղի):

Մարզի տարածքով է անցնում Հայաստանն Իրանի Իսլամական Հանրապետության հետ կապող ավտոմայրուղին, որն էական դեր ունի մարզի տնտեսության զարգացման գործում:

2008թ. շահագործման է հանձնվել «Կապան-Ծավ-Մեղրի» ռազմավարական նշանակություն ունեցող ավտոմայրուղին, որը, որպես այլընտրանք «Կապան-Քաջարան-Մեղրի» միջպետական ճանապարհին՝ տեխնիկական ցուցանիշներով գերազանցում է վերջինիս:

Մարզով են անցնում Արցախը Հայաստանին կապող կարևոր ավտոմայրուղին և Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը ցամաքային անմիջական կապով Հայաստանին կապող միակ ճանապարհը:

Կապան քաղաքը (2022թ. տարեսկզբին՝41.5 հազ. մարդ) գտնվում է Խուստուփ լեռան ստորոտում (3 201 մ), Երևանից 301 կմ հեռավորության վրա:

Տնտեսության առաջատար ոլորտն արդյունաբերությունն է, ընդհանուր ծավալում գերակշռողը հանքարդյունաբերությունն է, որից կարևորագույններն են գունավոր և ազնիվ մետաղների արդյունահանումը: Որոշակի տեսակարար կշիռ ունեն նաև մշակող արդյունաբերությունը (սննդամթերքի, մանածագործական արտադրատեսակների ոչ մետաղական հանքային արտադրատեսակների, ալյումինե և մետաղապլաստիկ իրերի, բնափայտի մշակման ու փայտե արտադրատեսակների, կահույքի և

In 2021 the share of economy main branches of the RA Syunik marz in total volume of correspondent branches of the republic comprised

- industry 22.2 %,
- agriculture 6.4 %,
- construction 9.9 %,
- retail trade 2.1 %,
- services 1.4 %.

The main branches of marz industry are mining industry and production of electric energy. The prevailing part of electrical energy produced in the marz belongs to Vorotan hydro-electric station cascade.

The agriculture of the marz is mainly specialized in plant growing (especially grains and potato growing) and livestock breeding (especially breeding of large and small cattle).

Freight and passenger transportations in the marz are implemented by road, railway and electric transports (ropeway).

Armenia-Iran motor-road passes through the marz, which has a great importance for the marz economy development.

In 2008 the “Kapan-Tsav-Meghri” motor-road of strategic importance was put into operation, which is alternative for “Kapan-Qajaran-Meghri” interstate road alternative and in technical indicators it surpassed the last one.

The major motor-road which connects RA to Artsakh and the only direct connection way between RA and The Republic of Islamic Iran are passing through the marz.

Kapan town (as of the beginning of 2022 comprised 41.5 ths. person) is situated at the foot of Khustup mountain (3 201 m), is situated in 301 km distance from Yerevan.

The main branches of economy are industry and construction. The leading trend of industry is mining industry, especially non ferrous and noble metals production. The manufacturing industry (production of food,texstile produscts, non-metallic mineral products, aliuminium and metal-plastic products, wood and wood products, furiture and equipment) and electricity production have also the siqnicant share.

էլեկտրական արտադրության) և էլեկտրաէներգիայի արտադրությունը:

Քաջարան քաղաքը (2022թ. տարեսկզբին՝ 6.8 հազ. մարդ), գտնվում է Երևանից 326 կմ հեռավորության վրա, մարզկենտրոնից՝ 25 կմ:

ՀՀ գունավոր մետալուրգիայի կենտրոնն է՝ պղնձի և մոլիբդենի հզոր հումքային բազա հանդիսացող հազվագյուտ հանքավայրի շահագործման հիման վրա:

Տնտեսության հիմնական և առաջատար ճյուղը հանքարդյունաբերությունն է: Քաղաքի տնտեսության մեջ իր բաժինն ունի նաև մշակող արդյունաբերությունը, որում առանձնանում են սննդամթերքի և պատրաստի մետաղե արտադրատեսակների արտադրությունը:

Qajaran town (as of the beginning of 2022 comprised 6.8 ths. person), is situated in 326 km distance from Yerevan and in 25 km from the centre of the marz is the centre of the republican non-ferrous metallurgy, based on the exploitation of rare mine that is a powerful mine basis of cooper and molybdenum.

The main branch of economy is mining industry. Construction also has its part in the economy of the town.

Գորիս քաղաքը (2022թ. տարեսկզբին՝ 19.7 հազ. մարդ), գտնվում է Երևանից 236 կմ հեռավորության վրա, մարզկենտրոնից՝ 65 կմ:

Տնտեսության հիմնական ճյուղն արդյունաբերությունն է: Հիմնականում զարգացած են էլեկտրաէներգիայի արտադրությունը, սննդամթերքի, մանածագործական արտադրատեսակների, կարի, ալյումինե և մետաղապլաստիկ իրերի, բնափայտի մշակման ու փայտե արտադրատեսակների և էլեկտրասարքավորանքի արտադրությունները:

The main branch of **Ghoris town** (as of the beginning of 2022 comprised 19.7 ths. person), it is situated in 236 km distance from Yerevan and 65 km from the centre of the marz economy is industry.

Basically, productions of electric energy, food, textile and sewing product, aluminum and metal-plastic product, wood working and electronics are developed.

Սիսիան քաղաքը (2022թ. տարեսկզբին՝14.3 հազ. մարդ), գտնվում է Երևանից 201 կմ հեռավորության վրա, մարզկենտրոնից՝ 110 կմ:

Տնտեսության ծավալում գերակշռողն էլեկտրաէներգիայի արտադրությունն է, որոշակի տեսակարար կշիռ ունեն նաև այլ ոչ մետաղական հանքային արտադրատեսակների և սննդամթերքի արտադրությունները:

Sisian town (as of the beginning of 2022 comprised 14.3 ths. person), is situated in 201 km distance from Yerevan and 110 km from the centre of the marz economy is mainly specialized in mining industry, in particular, non metal mineral production and food production, of which food and beverages, textile and sewing produce productions.

Դաստակերտ քաղաքը (2022թ. տարեսկզբին՝ 0.3 հազ. մարդ), գտնվում է Երևանից 221 կմ հեռավորության վրա, մարզկենտրոնից՝ 130 կմ: Աշխատանքներ են տարվում պղնձի և մոլիբդենի հանքերը վերագործարկելու համար:

Dastakert town (as of the beginning of 2022 comprised 0.3 ths. person) is situated in 221 km distance from Yerevan and 130 km from the centre of the marz.

Մեղրի քաղաքը (2022թ. տարեսկզբին՝4.2 հազ. մարդ), գտնվում է Երևանից 376 կմ հեռավորության վրա, մարզկենտրոնից՝ 75 կմ:

Տնտեսության ընդհանուր ծավալում գերակշռողը մշակող արդյունաբերությունն է: Որոշակի տեսակարար կշիռ ունեն էլեկտրաէներգիայի և մրգերի պահածոների ու հյութերի արտադրությունը:

The prevailing trend of **Meghri town** (as of the beginning of 2022 comprised 4.2 ths. person), is situated in 376 km distance from Yerevan and 75 km from the centre of the marz economy is manufacturing.

Electric energy, fruit tin and beverages productions have certain share.

Ագարակ քաղաքը (2022թ. տարեսկզբին՝ 3.9 հազ. մարդ), գտնվում է Երևանից 388 կմ հեռավորության վրա, մարզկենտրոնից՝ 87 կմ:

Տնտեսության առաջատար ոլորտը հանքարդյունաբերությունն է, որից կարևորագույնը գունավոր մետաղների արդյունահանումն է:

Քաղաքի տնտեսության զարգացումը կապված է պղնձամոլիբդենային արտադրության հետ: Ագարակում են գտնվում Հայաստան-Իրան սահմանային և մաքսակետերը:

The main branch of economy of **Agarak town** (as of the beginning of 2022 comprised 3.9 ths. person), is situated in 388 km distance from Yerevan and 87 km from the centre of the marz is mining industry, the main important of which is non ferrous metal production.

The town economy development is connected to cooper and molybdenum production. Armenia-Iran border post, customs-house and cross-border market are situated in Agarak.

ՍՅՈՒՆԻՔԻ ՄԱՐԶԻ ՄՇՏԱԿԱՆ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ՍԵՌԱՏԱՐԻՔԱՅԻՆ ԲՈՒՐԳԸ,
2022թ. հունվարի 1-ի դրությամբ

AGE AND SEX PYRAMID OF SYUNIK MARZ DE JURE POPULATION,
2022 as of January 1

%

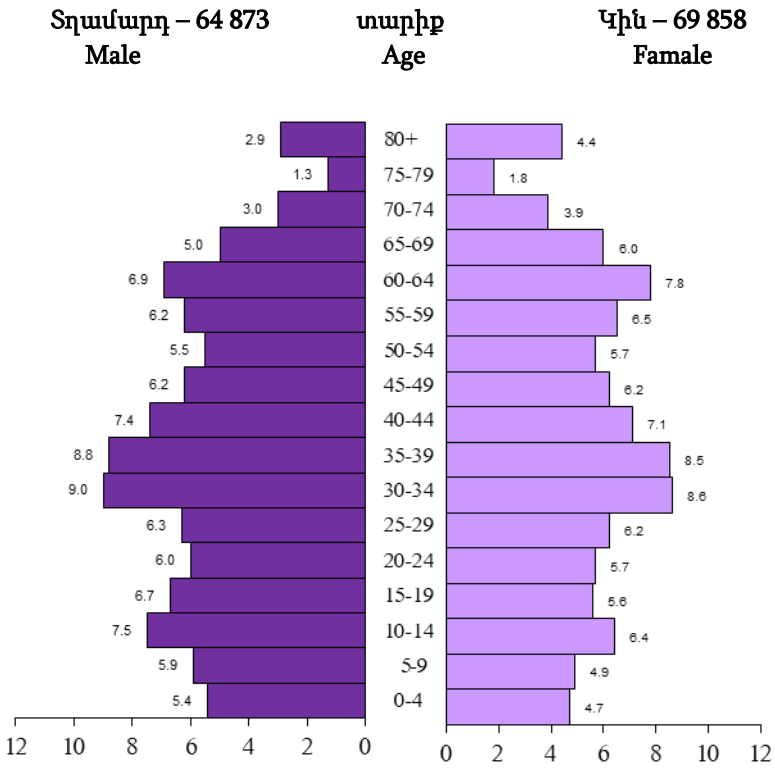

ՔԱՂԱՔՆԵՐ
TOWNS/CITIES

Անվանումը	Name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2022թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ[1] Number of permanent population as of January 1, 2022, person[1]
Կապան	Kapan	41 512
Գորիս	Goris	19 664
Սիսիան	Sisian	14 297
Քաջարան	Qajaran	6 810
Մեղրի	Meghri	4 193
Ագարակ	Agarak	3 952
Դաստակերտ	Dastakert	267

ԳՅՈՒՂԵՐՆ ԸՍՏ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ
VILLAGES ACCORDING TO COMMUNITIES

	Անվանումը	Name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2022թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ[2] Number of permanent population as of January 1, 2022, person[2]
		Կապանի համայնք Kapan community	
1.	Ագարակ	Agarak	168
2.	Աղվանի	Aghvani	55
3.	Աճանան	Atchanan	177
4.	Անտառաշատ	Antarashat	98
5.	Առաջաձոր	Arajadzor	105
6.	Արծվանիկ	Artsvanik	568
7.	Բարգուշատ	Bargushat	50
8.	Գեղանուշ	Geghanush	280

[1] ՀՀ քաղաքների բնակչության թվաքանակը ներկայացված է ՀՀ 2011թ. մարդահամարի հիմքով վարվող բնակչության ընթացիկ հաշվառմամբ:
The population of RA cities/towns are presented according to the current population statistics based on the RA 2011 Population Census.

[2] ՀՀ մարզերի գյուղերի այս տվյալների սկզբնաղբյուրը՝ համայնքների կողմից տարեկան կտրվածքով ներկայացվող «Գյուղական բնակչության սեռատարիքային կազմը» վիճակագրական հաշվետվություններն են: Այդ սկզբնաղբյուր-ներով ՀՀ 953 գյուղական վայրերի մշտական բնակչության թվաքանակների հանրագումարը՝ամբողջությամբ և ըստ մարզերի, ունի որոշակի շեղում բնակչության ընթացիկ հաշվառման համանուն տվյալներից, որոնք խարսխված են Արդարադատության նախարարության Քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման և Ոստիկանության (ճշգրտված՝ տ/տ կենսապայմանների ամբողջացված հետազոտության արդյունքներով) վարչական ռեգիստրների տվյալների վրա: Ընդ որում, վերջինս վերագնահատված է ՏՏԿԱՀ արդյունքներով ստացված միգրացիայի տվյալներով (շեղումը՝ 01.01.2022թ.-ի դրությամբ ՀՀ մասշտաբով՝ կազմել է 10.45 %): Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է գյուղերի միջև տվյալ տեղեկատվության գրանցման, փոխանակման, համադրման և անվանական տվյալների մակարդակով ստուգաճշտման համակարգի բացակայությամբ:
The sources of these data on RA villages are statistical annual reporting forms «Age and Sex composition of rural population» provided by the communities. According to this source the total permanent population of RA 953 villages, as a whole and by marzes (regions), have some deviation from the same data of current statistics of population, which are based on the administrative registers of the Civil Status Acts of the Ministry of Justice and the Police (Adjusted by the Results of Integrated Living Conditions Survey), while the latter is statistically adjusted by the migration results of ILCS (as of 01.01.2022 the deviation comprised 10.45 % for the Republic). The deviation is mainly due to the lack of a system for registration, exchange, comparison and verification of the given information between the villages at the level of nominal data.

	Անվանումը	Name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2022թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ[2] Number of permanent population as of January 1, 2022, person[2]
9.	Գոմարան	Gomaran	42
10.	Դավիթ Բեկ	David Bek	646
11.	Դիցմայրի	Ditsmayri	45
12.	Եղեգ	Egheg	70
13.	Եղվարդ	Eghvard	261
14.	Խդրանց	Khdrants	51
15.	Խորձոր	Khordzor	5
16.	Ծավ	Tsav	311
17.	Կաղնուտ	Kaghnut	87
18.	Ձորաստան	Dzorastan	60
19.	Ճակատեն	Chakaten	167
20.	Ներքին Խոտանան	Nerqin Khotanan	71
21.	Ներքին Հանդ	Nerqin Hand	94
22.	Նորաշենիկ	Norashenik	94
23.	Շիկահող	Shikahogh	213
24.	Շիշկերտ	Shishkert	37
25.	Շրվենանց	Shrvenantz	63
26.	Չափնի	Chapni	105
27.	Սզնակ	Sznak	99
28.	Սյունիք	Syunik	587
29.	Սրաշեն	Srashen	88
30.	Սևաքար	Sevaqar	157
31.	Վանեք	Vanek	54
32.	Վարդավանք	Vardavanq	91
33.	Վերին Խոտանան	Verin Khotanan	206
34.	Տանձավեր	Tandzaver	159
35.	Տավրուս	Tavrus	84
36.	Ուժանիս	Ujanis	94
37.	Օխտար	Okhtar	74
38.	Ըրկենանց	Yrkenants	-
	Գորիսի համայնք **Goris community**		
1.	Ակներ	Akner	1 119
2.	Աղբուլաղ	Aghbulagh	-
3.	Բարձրավան	Bardzravan	89
4.	Խնձորեսկ	Khndzoresk	2 145
5.	Հարթաշեն	Hartashen	682
6.	Ձորակ (Փայտամշակման գ.կ.)	Dzorak (Village near wood-working factory)	-
7.	Ներքին Խնձորեսկ	Nerqin Khndzoresk	233
8.	Շուռնուխ	Shurnukh	146
9.	Որոտան	Vorotan	286
10.	Վանանդ	Vanand	-
11.	Վերիշեն	Verishen	2 080
12.	Քարահունջ	Qarahunj	1 357
	Մեղրու համայնք **Meghri community**		
1	Ալվանք	Alvanq	223
2	Այգեձոր	Aygedzor	-
3	Գուդեմնիս	Gudemnis	14
4	Թխկուտ	Tkhkut	32
5	Լեհվազ	Lehvaz	523

	Անվանումը	Name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2022թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ[2] Number of permanent population as of January 1, 2022, person[2]
6	Լիճք	Lichk	94
7	Կարճևան	Karchevan	217
8	Կուրիս	Kuris	29
9	Նռնաձոր	Nrnadsor	120
10	Շվանիձոր	Shvanidzor	254
11	Վահրավար	Vahravar	17
12	Վարդանիձոր	Vardanidzor	192
13.	Տաշտուն	Tashtun	104
	Սիսիանի համայնք Sisian community		
1.	Ախլաթյան	Akhlatyan	541
2.	Աղիտու	Aghitu	337
3.	Անգեղակոթ	Angeghakot	1 546
4.	Աշոտավան	Ashotavan	417
5.	Արևիս	Arevis	45
6.	Բալաք	Balak	146
7.	Բնունիս	Bnunis	111
8.	Բռնակոթ	Brnakot	1 748
9.	Գետաթաղ	Getatagh	143
10.	Դարբաս	Darbas	492
11.	Թանահատ	Tanahat	12
12.	Թասիկ	Tasik	255
13.	Իշխանասար	Ishkhanasar	195
14.	Լծեն	Ltsen	51
15.	Լոր	Lor	292
16.	Հացավան	Hatsavan	228
17.	Մուցք	Mutsk	150
18.	Նժդեհ	Njdeh	61
19.	Նորավան	Noravan	348
20.	Շաղատ	Shaghat	762
21.	Շամբ	Shamb	413
22.	Շաքի	Shaki	1 114
23.	Շենաթաղ	Shenatagh	310
24.	Որոտնավան	Vorotan	250
25.	Սալվարդ	Salvard	204
26.	Վաղատին	Vaghatin	457
27.	Տոլորս	Tolors	397
28.	Տորունիք	Torunik	83
29.	Ցղունի	Tsghuni	30
30.	Ույծ	Uyts	412
	Քաջարանի համայնք Qajaran community		
1	Անդոկավան	Andokavan	91
2	Աջաբաջ	Ajabaj	12
3	Բարիկավան	Barikavan	215
4	Գեղավանք	Geghavank	3
5	Գեղի	Geghi	119
6	Գետիշեն	Getishen	60
7	Լեռնաձոր	Lernadzor	333
8	Կաթնառատ	Katnararat	19
9	Կավճուտ	Kavchut	55
10	Կարդ	Kard	-
11	Կիցք	Kitsq	-

	Անվանումը	Name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2022թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ[2] Number of permanent population as of January 1, 2022, person[2]
12	Զագիկավան	Dzagikavan	53
13	Ներքին Գիրաթաղ	Nerqin Giratagh	-
14	Նոր Աստղաբերդ	Nor Astghaberd	37
15	Ոչեթի	Vocheti	-
16	Վերին Գեղավանք	Verin Geghavanq	-
17	Վերին Գիրաթաղ	Verin Giratagh	-
18	Փուխրուտ	Poukhrut	12
19	Քաջարանց	Qajaran	196
20	Քարուտ	Qarut	-
Գորայքի համայնք Gorayk community			
1	Գորայք	Gorayk	432
2	Ծղուկ	Tsghuk	290
3	Սառնակունք	Sarnakunk	461
4	Սպանդարյան	Spandaryan	267
Տաթևի համայնք Tatev community			
1	Շինուհայր	Shinuhayr	2 579
2	Տաթև	Tatev	814
3	Հալիձոր	Halidzor	612
4	Հարժիս	Harjis	727
5	Սվարանց	Svarants	254
6	Խոտ	Khot	919
7	Տանձատափ	Tandzatap	80
8	Քաշունի	Qashuni	11
Տեղի համայնք community			
1	Տեղ	Tegh	2 206
2	Արավուս	Aravus	167
3	Խնածախ	Khnatsakh	734
4	Խոզնավար	Khoznavar	357
5	Կոռնիձոր	Kornidzor	1 041
6	Վաղատուր	Vaghatur	408
7	Քարաշեն	Qarashen	480

ՍՅՈՒՆԻՔԻ ՄԱՐԶԻ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ 10 000 ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԵՑՈՂ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2021թ.

SOME SOCIAL INDICATORS OF DISTRICT COMMUNITY WITH 10 000 POPULATION IN SYUNIK MARZ, 2021

	Ընդամենը Total	*նրանցից՝ including:*		
		կանայք[1] women[1]	տղամարդիկ[1] men[1]	
Բնակչությունը, մարդ	10 000	5 179	4 821	Population, person
Ծնվածներ, մարդ	104	50	54	Births, person
Մահացածներ, մարդ	113	53	60	Deaths, person
Ամուսնություններ	51	X	X	Marriages
Ամուսնալուծություններ	9	X	X	Divorces
Մեկ բնակչի ապահովվածությունն ընդհանուր բնակմակերեսով, քառ.մ	32.9	X	X	Total area of housing stock provided per inhabitant, square metre
Կրթության ոլորտ, հաճախումը կրթօջախներ, մարդ՝				Education sphere, attendance to educational institutions, person
նախադպրոցական	326	154	172	pre-school
հանրակրթական	1 300	631	669	general schools
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	193	126	67	musical, art schools, creative centers for children
նախնական մասնագիտական (արհեստագործական)	27	8	19	preliminary vocational
միջին մասնագիտական	85	41	44	middle vocational
բարձրագույն մասնագիտական	106	43	63	higher vocational
Առողջապահության ոլորտ՝				Public health sphere
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	36 373	…	…	annual attendance to polyclinic during the year (number of attendances)
Մարզիկներ, մարդ	174	44	130	Athletes, person
Սոցիալական ապահովության ոլորտ				Social insurance sphere
ընդամենը կենսաթոշակառուներ, տարեվերջի դրությամբ, մարդ	1 687	989	698	total pensioners/ as of the end of the year/ person
աղքատության ընտանեկան նպաստ և միանվագ դրամական օգնություն ստացող ընտանիքներ	199	X	X	families that get poverty family benefit and one-time benefit
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում				Annual attendance during the year
գրադարան	25 715	…	…	library
թատրոն	957	…	…	theatre
համերգ	-	…	…	concert
թանգարան	861	…	…	museum
Իրավական ոլորտ				Law sphere
հանցագործության դեպքերի քանակը, տարվա ընթացքում	66	X	X	total crimes, during the year
այդ թվում՝ ոչ մեծ ծանրության	35	X	X	of which - not grave crime
միջին ծանրության	17	X	X	medium crime
ծանր	12	X	X	grave crime
առանձնապես ծանր	2	X	X	special grave crime

[1] Ցուցանիշները հաշվարկային են:
The indicators are accountable.